

KAPITTEL 12

Humor hos to norske dominikanerpatre

Olav Hovdelien

OsloMet – storbyuniversitetet

Abstract: For many decades Catholics remained a small, alien and somewhat unnoticed minority in Norway. Beginning in the 1950s, however, Catholicism became somewhat intellectually acceptable in academic circles, often in response to what was seen as the narrow-mindedness of Lutheranism, and as a result the Catholic Church gained a stronger foothold in Norway. In addition, shifting generations of Dominicans have influenced Norwegian society and public life with a self-ironic and open style of communication. Catholics currently represent one of the largest religious minorities in Norway, with a total membership of approximately 157,000 in a country with ca. 5.3 million inhabitants. This chapter presents a case study that includes a discussion on how humor is mediated by two distinguished representatives of the Dominican order in Norway who are also well known in the Norwegian media: Pater Kjell Arild Pollestad and Pater Arnfinn Haram. The two priests have published widely in books, newspaper columns and blogs, and both of them have been central representatives in different ways for Catholicism and the Roman Catholic Church in the Norwegian public sphere.

Keywords: Christianity, Catholicism, the Roman Catholic Church, literature, essays

«Anyone who lack a sense of joy and cannot enjoy jokes is morally unsound.»

—Thomas Aquinas (1225–1274), sitert fra Radcliffe (2006, s. vii).

Innledning — ordensprester og humor

I dette kapitlet skal vi se nærmere på bruk av humor hos to katolske patre på bakgrunn av deres forfatterskap og offentlige ytringer, henholdsvis p. Kjell Arild Pollestad (1949–) og p. Arnfinn Haram (1948–2012). *Pater* er

Sitering av dette kapitlet: Hovdelien, O. (2019). Humor hos to norske dominikanerpatre. I P. K. Botvar, A. K. Gresaker & O. Hovdelien (red.), *Ingen spøk: En studie av religion og humor* (s. 241–255). Oslo: Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.69.ch12>.

Lisens: CC BY 4.0

det latinske ordet for far, og brukes ofte som tittel på katolske prester i sin alminnelighet, selv om det formelt sett er forbeholdt ordensprester, dvs. prester tilhørende fransiskanerordenen, dominikanerordenen eller andre ordener av forskjellige slag. Det empiriske materialet som ligger til grunn for dette kapitlet, består av forfatterskapene til de to dominikanerpatrene. Begge har på hver sin måte vært med på å prege offentligheten gjennom bidrag i mange ulike genre. I tillegg henter jeg inn forståelsesrammer fra anmeldelser av bøkene deres, og andre medier, inkludert blogginnlegg og lignende.

Et søk på Atekst på navnene gir 1327 treff for «Kjell Arild Pollestad» og 1258 treff for «Arnfinn Haram» (10.04.2018). Dette viser at det er snakk om personer som har vært vant til å opptre i offentligheten. Slik har de fremstått som nokså typiske representanter for norske dominikanere. Denne ordenen har helt fra begynnelsen av søkt å forene tradisjonelt klosterliv med studier og forkynnelse.

Dominikanerordenen, også kjent som prekenbrødrenes orden, ble stiftet av den spanske presten Dominikus i 1215 og er en av de store katolske tiggerordenene som ble opprettet i høymiddelalderen. På det meste hadde ordenen tre klostre i Norge: i Trondheim, Bergen og Oslo. Etter reformasjonen måtte ordenen forlate landet, men den ble reetablert i Norge av franske brødre i 1920-årene. I dag er det syv brødre tilknyttet Dominikus kloster på Majorstua i Oslo.

Det fremste særpreget ved ordensprester er kanskje at de ikke har sin ordinasjon knyttet til et bestemt bispedømme under den lokale biskops tilsyn, men at de organisatorisk sorterer under den øverste ledelse i den enkelte orden. Dette gir disse prestene ofte en frihet til å styre over sin egen arbeidstid på en annen måte enn prester tilknyttet menigheter, noe som igjen kan gi seg utslag i for eksempel deltakelse i offentligheten eller ved bokutgivelser. De kan med forfatteren Jon Michelets ord pønske ut sin samfunnskritikk i kontemplativ ro (Michelet, 2009, s. 13).

Når det gjelder humorforståelsen, er utgangspunktet for fremstillingen i dette kapitlet den enkle humordefinisjonen til humorforskeren Paul E. McGee. Han definerte humor på denne måten: «Humor er de forhold ved en situasjon som får oss til å le» (McGhee, 1979, s. 6; jf. Kjus & Kaare, 2006, s. 13). I tillegg til denne enkle humordefinisjonen synes det

hensiktsmessig å knytte an til en humorforståelse som ser humor i sammenheng med kommunikasjon. Her er John C. Meyers artikkel «Humor as a Double-Edged Sword: Four Functions of Humor in Communication» (2000) en viktig referanse. Begge prestene har på hver sin måte vært opp-tatt av å kommunisere katolsk tro, inkludert kunnskap om trosspørsmål og deres implikasjoner for aktuelle etiske og politiske spørsmål, til den allmenne offentligheten. Pater Pollestad beskriver behovet for å bygge bro over til storsamfunnet og mennesker rundt seg, både i kulturell og sosial forstand, på denne måten i en av sine bøker: «Å være katolikk er å ha sine viktigste referanser i noe som for de aller fleste landsmenn er fjernt og fremmed. Som katolsk prest er man derfor en slags kuriositet i norsk sammenheng» (Pollestad, 2014, s. 350).

I henhold til Meyer (2000, s. 310–311) vil et perspektiv på humor i en kommunikativ sammenheng være at humor kan virke sammenknyttende internt i en gruppe, ved at man ler av de samme tingene, gjerne aktualiseringer der noe de som prester har sammen står på spill, eller uttrykkes gjennom sarkasmer og morsomheter som er på kanten vovede eller overskridende. Et annet perspektiv vil være at humoren kan være til kommunikativ hjelp, for eksempel for representanter for en gruppe i møte med den allmenne offentlighet. For patrenes del vil dette for eksempel skje ved bruk av humor gjennom faste avisspalter, eller gjennom bokut-givelser myntet på allmenne lesere. Problemstillingen som søkes belyst i det følgende, kan formuleres slik: På hvilken måte bruker norske katolske patre humor i sin kommunikasjon rettet inn mot et allment publikum?

Materiale

I det følgende skal jeg altså undersøke hvorvidt, og i tilfelle hvordan, to norske katolske patre bruker humor i sin offentlige kommunikasjon, med utgangspunkt i for det meste publisert materiale. Det er snakk om høyst skriveføre prester, og materialet består av både bøker, tidsskriftartikler og ulike typer avisartikler fra dagspressen. Valget av forfatterskap er gjort ut fra et ønske om å finne frem til prester som har vært med på å prege den allmenne norske offentligheten, det vil si utover kirkens egne kanaler og en kristen deloffentlighet. Da var det naturlig å velge patrene Pollestad og

Haram. Disse er i likhet med mange andre dominikanerpatre gjerne både mer enn gjennomsnittlig skriveføre og formidlingsglade enn de fleste, og står bak mange bokutgivelser som ofte har nådd et bredt publikum langt utover kirkens egne medlemmer (jf. Oftestad, 2016, s. 177–179).

Det har altså ikke vært vanskelig å finne frem til materiale for undersøkelsen. Hele tiden er patrenes tekster lest med tanke på forfatterens bruk av humor. Jeg har for det meste sett bort fra opptredener i radio og fjernsyn, til tross for at de nevnte patre også har gjort seg bemerket i dette mediet. Tilnærmingen for fremstillingen kan betegnes som hermeneutisk i den forstand at de aktuelle tekstene er lest med tanke på humor, samtidig som den aktuelle humoren er forsøkt satt i sammenheng både med forfatterskapene som helhet, og aktuelle kontekster for øvrig (jf. Gadamer, 1993). Min forforståelse av feltet har dessuten vært preget av at jeg selv er medlem av Den katolske kirke.

Kjell Arild Pollestad — en gjennomgående humoristisk undertone

Kjell Arild Pollestad (1949–) har i flere årtier vært selve *Pateren* i norsk offentlighet, og har et bredt forfatterskap bak seg. Han har slik vært et viktig ansikt utad for kirken. Hans ry som katolsk forfatter, kulturformidler og humorist har ellers nærmest vært uten sidestykke i norsk kulturliv og offentlighet, helt siden han ble presteviet i 1980. Hans litterære produksjon består av et trettitalls bøker, inkludert gjendiktninger og oversettelser. Store deler av forfatterskapet er aktuelt når fokuset ligger på bruk av humor i kommunikasjon med et allment kulturinteressert publikum, ikke begrenset til katolske lesere. Pollestad skriver da også et sted at han «plages dessuten av en alltid boblende humoristisk sans» (2011, s. 106). Til sammen gjør dette hans forfatterskap til et selvsagt valg i denne sammenhengen.

Samtidig er Pollestad opptatt av at humoren er med på å formidle et kristent budskap: «Jeg tror humoren er det nærmeste man kommer å få et lite gløtt av nåden. Den guddommelige nåde», skriver han i *Eneboerliv* (2014, s. 118). Pollestad vil altså mer enn å underholde. Humoren er ikke bare et mål i seg selv, men også et formidlingsverktøy (jf. Meyer, 2000,

s. 310). Utgivelser som *Lofottorsk på nonnebord* (1984) og *Humørpiller. Muntre epistler i utvalg* (1992) er likevel formmessig å regne som rendyrkede fortellingsbøker med fortellinger fortalt med vidd og humor. Bøkene har nådd bredt ut til den allmenne lesende delen av befolkningen. Boken *Skål for Norge* fra 1987 ble kåret til årets morsomste bok i *Aftenposten*.

I likhet med *Veien til Rom: Hvordan jeg ble katolikk* (1990) solgte denne delen av Pollestads forfatterskap også svært godt. *Veien til Rom* ble solgt i over tyve tusen eksemplarer. Det er snakk om fortellerkunst mer enn humor i snever forstand. Humoren ligger i det gjenkjennelige i forfatterens observasjoner og hans formuleringer, snarere enn i det vitseaktige. Pollestads sikre språkføring bærer leseren fra den ene observasjonen til den andre. En betegnelse på en slik litterær genre er *flanerier*. Forfatteren av et flaneri er en flanør, og skriver i en uformell stil om ting «i tiden», vanligvis med personlig tilsnitt. Her er det sporadiske sorgløse betraktninger av reise, uten klare mål, men med mye mening. Pollestads medbroder, p. Hallvard Rieber-Mohn, har beskrevet flaneriet som «... en krysning av novelle, epistel og kåseri, tilsatt en knivsodd «fortrolig samtale med leseren.»

Samtidig gjenforteller Pollestad også morsomme historier, som denne om «en god norsk lutheraner som kom til himmelen» og ble møtt av Sankt Peter og gitt en *sightseeing*, hentet fra utgivelsen *Skål for Norge* (Pollestad, 1990, s. 179–182):

‘Det er litt av hvert her,’ begynte han. ‘Akk ja,’ sukket Sankt Peter, ‘jeg sa det flere ganger til Paulus i gamle dager, at han burde tenke litt nøyere over hva han stelte i stand med alle disse brevene sine.’ Lutheraneren ble mer og mer forvirret. ‘Men hvor skal jeg være?’ spurte han, ‘jeg ser jo ingen lutheranere her.’ Da tok Sankt Peter ham med til en høy mur. ‘Bak denne muren sitter de og blar i bøker av gull,’ sa han. ‘Vi lar dem tro at de er alene her, for ellers ville de ikke ha følt at de var kommet til saligheten.’

Veien til Rom fra 1990 er kanskje pater Pollestads mest kjente bok. Det er snakk om en personlig anlagt oppvekst- og erindringsbok, der Pollestad ser tilbake på sin oppvekst med henblikk på hva som førte den begavede gutten fra Jæren til Den katolske kirke, og ut til det kulturelle Europa for øvrig. I likhet med paterens andre bøker tidlig i forfatterskapet er også

denne kommet i flere opplag. Senere fulgte serien med litterære dagbøker. Denne begynte med *Parabol. Dagbok 1994–96* (1996), og har nådd ut til færre lesere, men er minst like interessante å se på i denne sammenhengen. I tråd med Meyers teoriutvikling bruker forfatteren også her humor som et virkemiddel i sin kommunikasjon med leserne, dvs. bevisst for å formidle et budskap. Pollestad var også en periode fast spaltist i to såpass ulike publikasjoner som *Alle menn* og *St. Olav tidsskrift*, noe som avgjort viser evne til å kommunisere med presumptivt ulike leserkretser. Pollestads mer subtile humor kan slik sett være mer interessant som virkemiddel, enn humoren som finnes i de mer eksplisitt rendyrkede humoristiske bøkene hans. I boken *Eneboerliv* (2014, s. 17) er følgende episode gjengitt:

25. april – Jeg var innom Krogedal kristelige bokhandel på jakt etter en bestemt utgave av Snorres kongesagaer.

– Er det ei bok? spurte ekspeditrisen.

Hun skammet seg ikke, men det gjorde jeg. Hadde jeg vært yngre, ville jeg ha rødmet. Men uvitenheten lever i fred med alt og alle og skammer seg aldri. Den ser ingen grunn til det, aller minst når den er 'kristelig'.

Den korte anekdoten forteller en hel del om den historiske kunnskapens status i dagens norske samfunn, og peker samtidig mot en sosialt konservativ pater som kanskje lengter tilbake til tidligere tider. *Eneboerliv* er da også hans foreløpig siste bok. Humoren er der fortsatt både på og mellom linjene, helst i form av situasjonsbestemte observasjoner som det er vanskelig å gjengi uten å ty til sidelange sitater. Forfatterens lettere resignasjon gjengis slik på baksideteksten til boken. Også Pollestads humor er situasjonsbestemt og kontekstuell. Her kan vi kanskje snakke om en humor som virker «sammenknyttende» for en viss generasjon mottakere:

Min hovedoppgave er å få folk til å le ... Det er oppløftende at setninger opplest fra en bok fremdeles kan ha en slik virkning på et publikum, men jeg gjør meg ingen illusjoner: Hadde flertallet vært i tyveårene i stedet for i femtiårene, ville de færreste ha trukket på smilebåndet.

Den forrige utgivelsen i dagbokserien, *Anklaget* fra 2011, kan ellers sies å skille seg ut fra resten av de publiserte dagbøkene. Dette på grunn av at den er skrevet som et slags forsvarsskrift etter at han ble møtt med

en påstand om forsøk på voldtekt, en sak som fikk mye oppmerksomhet også i nasjonale medier. Interessant nok inneholder også denne bokutgivelsen et gjennomgående humoristisk blikk på tilværelsen og verden, selv om tittelen tilsier at det er en presset pater Pollestad som fører ordet her. «Det er som en kriminalroman skrevet av den myrdede», sier han i påfølgende bok, *Eneboerliv*, fra 2014: «... boken handler i hovedsak om de trakasseringer jeg i nesten tyve år er blitt utsatt for av enkelte høyt plasserte fiender i vårt hjemlige katolske bispedømme» (Pollestad, 2014, s. 65).

Her bruker dermed Pollestad humoren for å forsvare seg, igjen skjer dette ved å kommunisere bevisst ut mot den allmenne offentligheten. Anklagene mot Pollestad var nyhetssak på riksnivå. Dette er ikke stedet for utbroderinger av hva saken med anklagene mot Pollestad handlet om, men her og mange andre steder i bøkene hans kommer det frem at det ikke er konfliktfritt i Den katolske kirke i Norge. I en konfliktsituasjon kan humor brukes både for å bygge fellesskap internt i kirken, samtidig som den kan brukes for å kommunisere med den allmenne offentligheten. I begge tilfeller vil målet være å nå ut med sin versjon av saken i møte med anklagene. Det er ikke til å legge skjul på at pater Pollestad har vært en kontroversiell person i det katolske miljøet i Norge. Og som han selv også påpeker et sted, er det «grenser for hvor mange vittigheter selv en Kirkens mann kan bite i seg» (2011, s. 106).

Neste pater ut er født året før pater Pollestad, men hans vei til Den katolske kirke og dominikanerordenen var adskillig lengre, ikke bare i geografisk forstand. Arnfinn Haram ble katolikk først i 1998, og avla sine første ordensløfter i dominikanerordenen høsten 1999 i Strasbourg. Han tilhører dermed i en viss forstand en annen generasjon norske dominikanere i offentligheten enn Pollestad, til tross for at de er nesten jevnaldrende.

Arnfinn Haram — skarpe ironiseringer og djerv språkføring

Den sunnmørske dominikaneren p. Arnfinn Haram (1948–2012) var på slutten av sitt liv en kjent skikkelse ikke bare i norsk katolsk kirkelev, men også i den bredere kulturoffentligheten. Dette skyldes mye pater Harams faste spalte i *Klassekampen* gjennom mange år, men han var

aktiv i mange medier. Han var blant annet gjest på fjernsynssendte talkshow som *Trygdekontoret* og *Skavlan*. Førstnevnte show må kunne regnes som et rent underholdningsprogram, og redaksjonen må dermed ha sett et visst underholdningspotensial ved å ha pateren som gjest. På *Skavlan* opptrådte Haram blant annet sammen med den kjente britiske komikeren John Cleese. På begge de fjernsynssendte talkshowene som Haram deltok på, ble han dermed forbundet med komikere, uten at han selv var invitert som underholder.

Haram gav ut to bøker som det er aktuelt å se på her. Dette gjelder *Tre florentinarar. Essay og artiklar om religion, kultur og samfunn 2003–2009* fra 2009, og diktsamlingen *Babylonsk harpe* fra 2013. I tillegg kommer en fast spalte i avisen *Klassekampen* og en aktiv og mye lest blogg, «arnfinnharam.wordpress.com», der han også la ut mange av tekstene fra avisspalten. Jeg har funnet frem til 15 tekster fra Harams spalte «Signert» i *Klassekampen*, de fleste er fra perioden februar 2011–juni 2012, og også publisert på bloggen. I tillegg er det tatt med 22 slike tekster i *Tre florentinarar* (2009). Redaktør i avisen, Bjørgulv Braanen skriver i festskriftet til pater Arnfinn at han har fått litt blandede reaksjoner på at avisen har en «munk fra middelalderen», som Haram spøkefullt hadde titulert seg i den forbindelse, som fast spaltist (Braanen, 2008, s. 14).

Ut fra et ønske om og en vilje til å formidle både det kristne budskapet og kunnskap om katolsk kristendom skulle man tro at en slik avisspalte ville kunne være en arena for bruk av humor for å kommunisere med en relativt bred gruppe lesere (jf. Meyers humorkategori). *Klassekampen* presenterer seg som kjent som «Venstresidens dagsavis», og har utviklet seg fra å være en publikasjon for å fremme en form for kommunisme, til å bli en kulturavis som leses i relativt brede lag, og kanskje ikke minst blant det som kan betegnes som den radikale delen av kultureliten. Da er det litt overraskende at Haram i liten grad brukte humor, i alle fall i snever forstand, i sin kommunikasjon til avisens formodentlig betydelige andel av kulturradikale lesere. Unntaket er skarpe ironiseringer i forbindelse med et tydelig forsvar for pave Benedikt XVI av typen: «Det elgjakta er for austlendingen, er pavejakta for den politiske og intellektuelle og venstresida» og «Her kjem omsider dei dulgte totalitære planane fram i klårtekst, ribba for sine akademiske Regensburg-gevantar» (*Klassekampen*, 2007). Andre eksempler vil være:

Sjølve stortrofeet, Stålsett, har fått stasplassen i desse krinsane og syner kor langt ein har kunna gå i å byggje opp ein allianse mellom veltemperert statskyrkjekristendom og liberale maktsenter ... og simsalabim har ein funne den perfekte formelen: Den kravlause folkekyrkja. (Haram, 2009)

I den grad dette er utsagn med humoristisk tilsnitt, er det snakk om det Meyer omtaler som sammenknyttende humor, ment for å knytte nærmere sammen gruppen mottakere som allerede delte Harams kritikk av det etablerte elitepregede ideologiske forsvaret av folkekirkeligheten.

I henhold til definisjonen om at humor er det som kaller på latteren, og med sans for det komiske, er vi dermed avgjort på sporet av noe her, men humor brukt i sosialt samlende hensikt er det som sagt ikke. Det samme gjelder muligens for følgende Haram-sitat:

‘Av jorda skal du stå opp!’ står det endå i det norske gravferdsritualet. Etter at ein har sagt: ‘Av jord er du komen! Til jord skal du verte!’ Nokre trur endå på dette. Nokre vil berre malast opp. Kvar sin smak. (Haram, 2009, s. 243)

Han svarte følgende på spørsmålet fra journalist Jon Hustad, om det egentlig var så veldig imponerende av Jesus å stå opp igjen etter knappe tre dager: «Du kan no prøve å vere død i tre dagar sjølv» (Hustad, 2008, s. 21). Humoren er ikke langt unna, men da helst i form av ironiseringer og sarkasme. I et intervju med *Sunnmørsposten* fra 2010 introduseres Haram slik etter at han kommenterte en hendelse der han som munk slapp å betale for ølet på en pub: «Då tenkte eg at kanskje Norge er eit kristent land likevel.»: «Han ler. Trivst med spøken – og den vesle provokasjonen. Sunnmørsmunken veit å få sagt det. Og det er det mange som har oppdaga» (Myren, 2010).

Samtidig vil det nok være en mistolkning å lese Harams tekster som i sterk grad preget av humor selv hvis de nevnte kategoriene inkluderes i begrepet. Meningstunge formuleringer som disse er langt mer representative i Harams forfatterskap: «Vi flyktar inn i overflatisk tidsfordriv, til vi ein vakker dag ikkje kjem lenger og berre overgjev oss og let tomleiken bli vårt livsinnhald. Det går kreft i sjela» (*Klassekampen*, 06. 2011), «Men vi veit at det rumlar i undergrunnen og at heller ikkje Noreg kan forbli ei privilegert paradisy for alltid. Verda vil innhente oss» (*Klassekampen* 08.2012), og «Det verste med Guds død er at det samstundes er døden for mennesket. Og for kjærleiken. Ikke det? Berre vent» (Haram, 2009, s. 251).

Et anekdotisk eksempel på p. Harams smått sarkastiske humor fremkom ved en anledning da han holdt innlegg på et seminar om den lutherske teologen og dogmatikkprofessoren Leiv Aalen, i regi av organisasjonen For Bibel og Bekjennelse (FBB), en organisasjon Haram hadde hatt tilknytning til tidligere. Haram ser utover den aldrende forsamlingen og sier følgende: «Dette minner meg mest om et vokskabinett!» Her var nok konteksten pater Harams overbevisning om at fremtiden for kristendommen i Norge ligger i det katolske, ikke i en tilbakeskuende lutherdom. Et annet eksempel som viser hans humoristiske side, kommer frem i tidsskriftet *Kirke og kultur*, der det i tillegg til mer faglig relaterte meritter står at han tok svømmeknappen i 1972 (Haram, 2005, s. 467). I dette ligger det formodentlig et lite spark til forfattere som mer enn gjerne ønsker å minne leserne om sine tidligere meritter.

Men i sine ordknappe tekster myntet på den allmenne offentligheten var pater Haram altså likevel hovedsakelig opptatt av å formidle alvorret i tilværelsen. Humoren tilhørte for ham for det meste privatsfæren. Det mangler ikke på poetiske formuleringer og billedrik språkføring. En gjennomgang av de korte, tilhugde tekstene i diktsamlingen *Babylonsk harpe*, utgitt posthumt i 2013, forsterker dette inntrykket. Haram hadde her kanskje for mye respekt for poesigenren til å bruke diktning til å formidle morsomheter. Der Pollestads tekster synes gjennomsyret av en humoristisk grunntone, er Harams preget av et insisterende alvor. Summa summarum har Michelet sine ord i behold når han i forordet til p. Harams bok *Tre florentinarar* (2009) skriver «Til forskjell fra Pollestad er Haram mer asketisk og på langt nær så sangvinsk. Haram er en alvorsmann» (Michelet, 2009, s. 13). Men som pater Haram også uttrykte det: «Heller sint og glad enn snill og sur!» Det ligger ikke så rent lite humor bak et slikt motto.

Patrenes humor og kirkens stilling i storsamfunnet

Det er liten tvil om at særlig pater Pollestad med sitt humoristiske forfatterskap har vært med på å bygge opp et inntrykk av at Den katolske kirke i Norge var kulturåpen og langt rausere enn statskirken kunne oppleves

som på den tiden han kom ut med sine bestselgere. Her videreførte Pollestad sin medbroder Hallvard Rieber-Mohn (1922–1982) og hans virke, særlig fra 1960-tallet og fremover. Pater Rieber-Mohn var høyt og lavt i norsk offentlighet i tyveårs periode, og var med på å prege denne fra et «liberalt» katolsk ståsted. Hans fjernsynsopptredener i debattprogram og lignende bærer bud om dette. «Det er et bemerkelsesverdig fenomen i Norge at den i størrelse svært beskjedne Dominikanerordenen, som lever sitt stille klosterliv i Oslo, har frambragt skarpskodde skrivende samfunnsdebattanter som har satt sitt preg på norsk offentlighet.» Dette skriver Michelet i et forord til pater Harams bok *Tre florentinarar* (Michelet, 2009, s. 11).

Den katolske kirke har ikke alltid hatt et godt omdømme i norsk offentlighet. «Den gang var det heroisk å være katolikk i Norge, ikke minst nordpå, der folk fremdeles sa ‘katålsk’. ‘Katolikkerkjerka’ hadde lav status, som noe utenlandsk, papistisk og høyst mistenkelig», skriver Pollestad i *Eneboerliv* (2014, s. 31). Han henviser her til tidlig etterkrigstid. Det er da også dominikanerne, prekenbrødrene, som har det beste utgangspunktet til å «bygge bro» over til det norske storsamfunnet og delta aktivt i det offentlige ordskiftet, dominikanerordenen er nærmest blitt dannet med en slik oppgave som siktemål.

På begynnelsen av 1960-tallet var Den katolske kirke i Norge fortsatt liten, med litt over 6000 medlemmer. Men det hadde skjedd en utvikling i løpet av det foregående tiåret. I løpet av 1950-tallet var katolisismen blitt intellektuelt stueren i en del akademiske kretser, ikke sjelden med brodd mot det som ble oppfattet som lutherdommens transgynthet (jf. Halvorsen, 1993, s. 114). Den katolske kirke fikk i denne perioden en innflytelse på norsk kultur og samfunnsliv som ikke stod i forhold til det beskjedne antallet katolikker i landet. Patrene Pollestad og Rieber-Mohn, sammen med en rekke andre, har nok vært med på å kommunisere dette inntrykket i den norske offentligheten. Pollestad ledet da også Den katolske kirkes informasjonstjeneste fra 1981 til 1988, og var kirkens mest kjente ansikt utad, slik p. Rieber Mohn noe tiår tidligere var det.

Pollestad peker i *Eneboerliv* på paradokset som ligger i hans popularitet som litterær formidler og humorist, med tanke på at også han som

katolsk kristen er motkulturell og står for synspunkter som knapt tolereres i dagens offentlighet:

... Dermed behøvde ikke journalistene trette seere og lyttere og lesere med at pater Pollestad trodde på Gud, at han holdt gudstjenester, at han var bekymret for oppløsning av ekteskap og familie, at han kjempet sammen med Knudsen og Nessa for det ufødte liv, om at han i de fleste av livets spørsmål stod nærmere professoren og bedehushøvdingen Carl Fredrik Wisløff enn den avkristnede norske opinion. Han drakk jo vin, og da kunne han dypest sett ikke mene så mye om alt dette andre. (Pollestad, 2014, s. 351)

Sitatet sier mye om hvordan det er å formidle et motkulturelt budskap i dagens «liberale» norske offentlighet. De synkende salgstallene for humoristiske fremstillinger med utgangspunkt i kristen kultur kan ha å gjøre med at det har gått nedover både med den kristne kulturkunnskapen og med interessen for tradisjonell kristendom. Pollestads «muntre epistler» har ikke fått et oppsving i forbindelse med religionens tilbakekomst i offentligheten. «Jeg er for lengst falt til ro i erkjennelsen av at jeg *er* en fortidslevning», skriver Pollestad på baksideteksten av *Eneboerliv* (2014). En talende kommentar til at bøkene fra de senere årene til dels har vært utgitt i mindre opplag enn de tidligere eksplisitt humoristiske utgivelsene, finner vi også på omslaget av samme bok. Der heter det at «Pateren hører ellers til blant våre minst prisbelønte forfattere.»

Sammenlignet med de nevnte medbrødrene var nok pater Haram mer av en refser og en profetisk røst i offentligheten. Han er blitt beskrevet som «en motstrømstenker, og han fikk folk til å tenke nytt, selv om man ikke var enig med ham» (Bjørn Kvalsvik Nicolaisen sitert fra Larsen, 2012). Samtidig var også han opptatt av å være en katolsk kulturformidler, ikke minst ved å fremheve de store kulturelle ressursene som Den katolske kirke ivaretar og videreformidler. Dessuten holdt han som salmedikter og poet et svært høyt litterært nivå (jf. Haram, 2013). På den annen side peker interessen for Harams anliggender i det som var hans faste spalte i *Klassekampen* helt frem til han døde, i motsatt retning. Interessen for den formen for genuin kristen tenkning som han stod for, skapte engasjement blant avisens lesere, og langt utover denne. Hans deltakelse i fjernsynsprogrammet *Trygdekontoret* og i det mer seriøse talkshowet til

Fredrik Skavlan tyder på det samme. I sistnevnte talkshow fikk han for øvrig etter eget utsagn svært god kontakt med komikeren John Cleese på bakrommet før sending. P. Arnfinn lot ikke en slik mulighet til å knytte kontakt med en innflytelsesrik person gå fra seg, endatil en verdensberømt komiker.

Ifølge en surveyundersøkelse gjort av den amerikanske forskningsinstitusjonen Pew Research Center 500 år etter reformasjonen, ser 60 prosent av norske protestanter på katolsk kristendom som «similar» til deres egen form for religion, mens bare 21 prosent ser den som «different». Bare i Tyskland skiller protestantene seg ut som betydelig mer tolerant eller ekumenisk innstilt til katolske kristne enn i Norge, blant landene i Nord-Europa (Seghal et al., 2017, s. 2). Undersøkelsen tar for øvrig utgangspunkt i at det i Vest-Europa bare er i Norden og i Storbritannia at det finnes flere protestanter enn katolikker, relativt sett. 96 prosent av protestantene i Norge er for øvrig i henhold til samme undersøkelse villig til å godta katolikker som familiemedlemmer, og seks av ti norske protestanter kjenner personlig en katolikk. Til tross for den lange historien med konflikter mellom katolikker og protestanter etter reformasjonen går nå begge sider langt i å godta hverandre på tvers av konfesjonelle skillelinjer i dagens Vest-Europa. Luthers eget hjemland topper listen når det gjelder toleranse og aksept (Seghal et al., 2017, s. 10–11). Hvor stor del av æren dominikanerne i Neuberggata på Majorstua i Oslo har hatt for denne utviklingen, er det naturligvis ikke mulig å måle.

Litteratur

- Borgen, P. & Haraldsø, B. (red.). (1993). *Kristne kirker og trossamfunn*. Trondheim: Tapir.
- Brunstad, P. O. & Bråten, O. C. (red.). (2008). *Sunnmørsmunken. Festskrift for Arnfinn Haram OP*. Bergen og Follse: E frem forlag i samarbeid med Sta Sunniva studentheim.
- Braanen, B. (2008). Ånden i en åndløs tid. I P. O. Brunstad & O. C. Bråten (red.), *Sunnmørsmunken. Festskrift for Arnfinn Haram OP* (s. 14–19). Bergen og Follse: E frem forlag i samarbeid med Sta Sunniva studentheim.
- Gadamer, H.-G. (1993). *Wahrheit und Methode. Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik* (6. Auflage). Tübingen: J. C.B Mohr (Paul Siebeck).

- Halvorsen, P. B. (1993). Den katolske kirke. I P. Borgen & B. Haraldsø (red.), *Kristne kirker og trossamfunn* (s. 111–126). Trondheim: Tapir.
- Haram, A. (2005). Nikolaj Berdjajev – religionsfilosof mellom aust og vest. *Kirke og kultur* 3, 459–467.
- Haram, A. (2009). *Tre florentinarar. Essay og artiklar om religion, kultur og samfunn*. Follese: Efrem forlag.
- Haram, A. (2013). *Babylonsk harpe. Dikt*. Follese: Efrem forlag.
- Hegna, L. (red.). (2016). *Katolsk kirkeliv i Norge gjennom 1000 år*. Oslo: St. Olav forlag.
- Humor. (2009). I *Store norske leksikon*. Hentet 10.4.2017 fra <https://snl.no/humor>.
- Hustad, J. (2008). Guds lausbikkje. P. O. Brunstad & O. C. Bråten (red.), *Sunnmørsmunken. Festskrift for Arnfinn Haram OP* (s. 20–26). Bergen og Follese: Efrem forlag i samarbeid med Sta Sunniva studentheim.
- Kjus, Y. & Kaare, B. H. (2006). Humor, medier og mennesker. I Y. Kjus & B. H. Kaare (red.), *Humor i mediene* (s. 13–35). Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- Kjus, Y. og Kaare, B. H. (red.). (2006). *Humor i mediene*. Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- Larsen, D. E. U. (2012, 12.6). Ved veis ende. *Klassekampen*.
- Locker, S. & Pickering, M. (2005). *Beyond the joke. The limits of humour*. Basingstoke: Palgrave.
- McGhee, P. (1979). *Humor, its origin and development*. New York: W H Freeman & Co.
- Meyer, J. C. (2000). Humor as a double-edged sword: Four functions of humor in communication. *Communication Theory*, 10, 310–331.
- Michelet, J. (2009). Forord. I A. Haram, *Tre florentinarar. Essay og artiklar om religion, kultur og samfunn*, (s. 11–14). Follese: Efrem forlag.
- Myren, T. (2010, 3.4). Multimunk. *Sunnmørsposten*.
- Oftestad, B. T. (2016). Nasjonal enhet for en ny tid. I L. Hegna (red.), *Katolsk kirkeliv i Norge gjennom 1000 år* (s. 169–179) Oslo: St. Olav forlag.
- Pollestad, K. A. (1990). *Skål for Norge. Lofottorsk på nonnebord*. Capricorn-serien. Oslo: J. W. Cappelens Forlag.
- Pollestad, K. A. (1990). *Veien til Rom. Hvordan jeg ble katolikk*. 3. opplag. Oslo: J. W. Cappelens Forlag.
- Pollestad, K. A. (1992). *Humørpiller. Muntre epistler i utvalg*. Oslo: J. W. Cappelens Forlag a.s.
- Pollestad, K. A. (1996). *Parabol. Dagbok 1994–96*. Oslo: J. W. Cappelens Forlag a.s.
- Pollestad, K. A. (2011). *Anklaget. Dagbok 2008–2011*. Oslo: Cappelen Damm.
- Pollestad, K. A. (2014). *Eneboerliv. Dagbok 2011–2014*. Oslo: Cappelen Damm.
- Saghal, N. et al. (2017). Five Centuries After Reformation, Catholic-Protestant Divide in Western Europe Has Faded. Hentet 4.11.2017 fra <http://www.pewforum.org/2017/08/31/five-centuries-after-reformation-catholic-protestant-divide-in-western-europe-has-faded/>.

Analysert materiale

Arnfinn Harams forfatterskap:

Haram, A. (2009). *Tre florentinarar. Essay og artiklar om religion, kultur og samfunn.*

Follese: Efrem forlag.

Haram, A. (2013). *Babylonsk harpe.* Dikt. Follese: Efrem forlag.

Haram, A. (2007–2012) Fr Arnfinn Haram Weblog, <https://arnfinnharam.wordpress.com/> (hentet 18.3.2019)

Kjell Arild Pollestad's forfatterskap:

Pollestad, K. A. (1990). *Skål for Norge. Lofottorsk på nonnebord.* Capricorn-serien.

Oslo: J. W. Cappelens Forlag.

Pollestad, K. A. (1990). *Veien til Rom. Hvordan jeg ble katolikk.* 3. opplag. Oslo: J. W.

Cappelens Forlag.

Pollestad, K. A. (1992). *Humørpiller. Muntre epistler i utvalg.* Oslo: J. W. Cappelens

Forlag.

Pollestad, K. A. (1996). *Parabol. Dagbok 1994–96.* Oslo: J. W. Cappelens Forlag.

Pollestad, K. A. (2011). *Anklaget. Dagbok 2008–2011.* Oslo: Cappelen Damm.

Pollestad, K. A. (2014). *Eneboerliv. Dagbok 2011–2014.* Oslo: Cappelen Damm.